

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 04.03.24

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

E-diskusjonsforum

(_sjanger, _digital) Elektronisk diskusjonsforum, der tekstene skrives i sanntid f.eks. på Internett.

Edisonade

(_sjanger) Betegnelsen er “derived from Thomas Alva Edison (1847-1931) in the same way that “Robinsonade” is derived from Robinson Crusoe – can be understood to describe any story dating from the late nineteenth century onward and featuring a young US male inventor hero who ingeniously extricates himself from tight spots and who, by so doing, saves himself from defeat and corruption, and his friends and nation from foreign oppressors.” (<http://www.sf-encyclopedia.com/entry/edisonade>; lesedato 22.06.16)

Egenanmeldelse

En forfatter som anonymt eller under psevdonym skriver en anmeldelse av en bok eller annen tekst som forfatteren selv har skrevet.

David Hume, en av Storbritannias viktigste filosofer på 1700-tallet, opplevde at knapt noen la merke til utgivelsen av hans *Treatise of Human Nature* (1739). Han skrev derfor en selv-anmeldelse av den som ble publisert anonymt i 1740 i London, en anmeldelse med overskriften “Abstract” (Hiorth 1972 s. 21).

“Nylig ble det kjent at kona til historiker og Russland-ekspert Orlando Figes under falskt navn hadde skrevet nedsettende anmeldelser av ektemannens faglige rivaler på Amazon. Men nå er det duket for bråk i heimen, skriver Moscow Times. Figes skrev nemlig anmeldelsene – som også løftet frem nettopp Figes som en virtuos autoritet på feltet – selv. “Jeg har gjort noen dumme feil og ber helhjertet om unnskyldning,” uttalte han, og rettet beklagelsene mot kona, sin advokat og

forfatterne han maltrakterte som “anmelder”. “Jeg fikk panikk da jeg ble konfrontert med spørsmålene om hvem som hadde skrevet anmeldelsene, og gikk til kona for å be om hjelp. Hun gikk med på å ta skylden for anmeldelsene,” innrømmet han” (*Morgenbladet* 30. april–6. mai 2010 s. 34).

Ekkodikt__

(_sjanger, _lyrikk) Et dikt der verselinjene veksler mellom spørsmål og svar, og der svarene gjentar siste stavelse eller de siste lydene fra spørsmålene (ekkorim). Diktene skal være forbløffende og morsomme.

Ekkodikt ble skrevet av blant andre den italienske dikteren Angelo Ambrogini (med dikternavnet Poliziano) i renessansen. Sjangeren ble mye brukt i barokken. I den tyske barokken ble den bl.a. brukt av Benjamin Neukirch i et hyllestikt skrevet til den prøyssiske kongens bryllup (Szyrocki 1968 s. 55-56).

Et ekkodikt skrevet av en M. Allan lyder slik:

“What stands ‘tween me and her that I adore?

A door.

I’ll gain admittance, and, by Jove, once in . . .

One sin!

Her husband was an unexpected guest;

Ted guessed!

And suddenly free love has lost its guilt.

It’s guilt!”

Betegnelsen “ekkodikt” blir også brukt om noen moderne eksperimentelle sjangrer, f.eks. en sjanger oppfunnet av surrealistene og en annen oppfunnet av Aurélien Dauguet i 1972.

Eksegese__

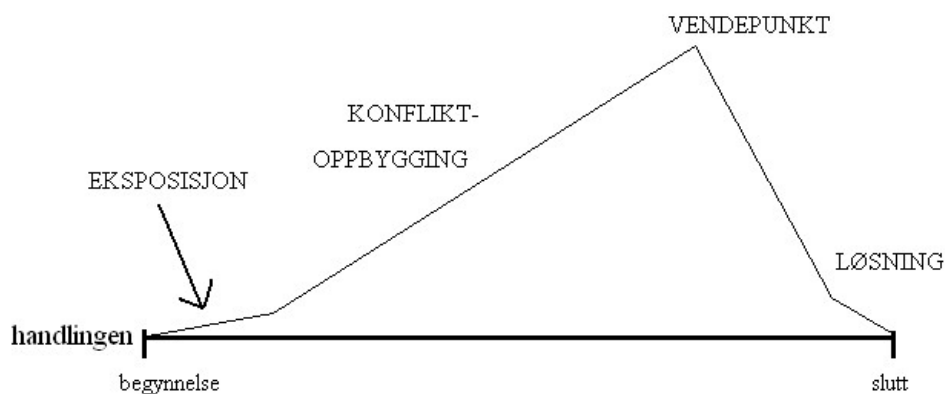
En teologisk fortolkning og utlegning av en bibeltekst, eventuelt brukt om forklaringer knyttet til en ikke-teologisk tekst.

Perseren Abu Ja'far Muhammad ibn Jarir al-Tabari (838-923) produserte et enormt verk om Koran-tolkning

Eksklusivt utdrag

(_spredningspraksis) En markedsføringstaktikk som går ut på å publisere et utdrag fra f.eks. en selvbiografi i en avis (altså et annet sted enn i selve boka). Boka har på det tidspunktet ennå ikke eller nettopp kommet på markedet, og utdraget inneholder vanligvis noe spesielt spennende, fascinerende eller sensasjonelt som skal vekke folks lyst til å kjøpe boka.

Eksposisjon

“Eksposisjon kalles det på fagspråket. Begynnelsen på et drama, der vi skal informeres om hva serien handler om, hvem som er hovedpersoner, hva som står på spill, og hvorfor konflikten er (nesten) uløselig. Og – ikke minst – hvorfor vi skal bry oss.” (Rune Hallheim i *Aftenposten* 13. desember 2015 s. 8)

I en brevveksling mellom de tyske dikterne Johann Wolfgang von Goethe og Friedrich Schiller i 1797 skrev Schiller at i *Kong Oidipus* brukes eksposisjonen som en del av selve den dramatiske utviklingen (Szondi 1965 s. 23). På tilsvarende måter bruker Ibsen “analytisk eksposisjon” som dramatisk teknikk (Cowen 1981 s. 753 i bind 2).

“The monologue exposition, a form of introductory prologue, lived on after the middle ages in the literary comedies of Holberg, in Lessing’s and Goethe’s drama and in Scribe’s plays, so that we are not surprised to find Ibsen’s first play, *Catilina*, following the same principles.” (Tennant 1965 s. 89)

Elitisme

Den franske dikteren Leconte de Lisle oppfattet en rask suksess for en nytgitt bok som et tegn på svakheter ved boka (Bourdieu 1992 s. 123).

Modernistisk diktning tenderer til å være en “atskillelsens litteratur, med voksende stolthet over sin ensomhet” (Friedrich 1988 s. 31). “The polemical thrust given here to an anti-mimetic art was directed against the imitative tendencies associated with the mass politics of a democratic age” (Nicholls 1995 s. 251).

“John Carey examines the broader context of the hostility of certain intellectuals towards forms of popular culture in *The Intellectuals and the Masses: Pride and Prejudice among the Literary Intelligentsia, 1880-1939* (1992). [...] Carey’s thesis is that literary modernism was developed as a ploy to exclude the popular readership by producing deliberately hermetic texts.” (Matthews og Moody 2007 s. 86)

“- Det er ingen som blir provosert av en astrofysiker som holder på med noe ikke alle kan forstå. Folk skjønner at sånn må det være. Det jeg driver med litterært, er å forstå på samme måte. Forskning i seg selv er arrogant, det er også litteraturen. Om man skal gå om leserne, ta den demokratiske veien, ender man opp med en flom av bøker folk leser litt i før de går og legger seg. Da stopper litteraturen opp. [...] - Jeg gir blaffen i den brede offentligheten, den klarer seg selv. Jeg skjønner ikke hvorfor litteraturen skal behøve å legitimere seg. Jeg ser så mange forfatterkolleger som er så utrolig høflige, stiller opp på salgspakater og det ene med det andre. Det er fra før en enorm servilitet ute og går, og jeg lurer på: Må vi virkelig alle være sånn? I 25 år har jeg levd i en privilegert boble med mine 800 lesere og ikke viet den brede offentligheten en tanke. Altså før jeg begynte å bli lest. [...] Om man har et halvgodt produkt man pusher på leserne, hvilken forakt viser ikke det? Hva er det for begjær, hva er det for ambisjon? Jeg vet at jeg aldri kan skrive som Joyce, jeg vet hvor vanskelig det er. Altfor mange gir blaffen i om det de skriver er godt eller dårlig, de vil bare selge. Da mener jeg det er bedre å holde kjeft, ikke være så ivrig på å selge så mye. [...] Mitt største privilegium er når andre forfattere, eller folk som studerer litteratur, setter pris på det jeg gjør, når de har den samme dialogen med mine bøker som jeg har med andres.” (forfatter Tomas Espedal i *Morgenbladet* 13.–19. september 2013 s. 46-47)

Ellipse

(litterær praksis) Utelattelse av noen få ord (men sammenhengen er vanligvis nok til å skjønne hvilke ord som er utelatt). Kan også betegne utelattelse av informasjon i en fortelling.

“Ellipsis is the omission of a word or series of words. There are two slightly different definitions of ellipsis which are pertinent to literature. The first definition of ellipsis is the commonly used series of three dots, which can be placed at the beginning, in the middle, or at the end of a sentence or clause. These three dots can stand in for whole sections of text that are omitted that do not change the overall meaning. The dots can also indicate a mysterious or unfinished thought, a leading sentence, or a pause or silence. This punctuation is also referred to as a suspension point, points of ellipsis, periods of ellipsis, or in speech may be called, “dot-dot-dot.” The other definition of ellipsis is a linguistically appropriate omission of words that are mutually understood and thus unnecessary. This type of ellipsis is usually used where the words omitted would be redundant. For example, a person might say, “I went to the mall on Monday, and she on Sunday.” A contextually identical sentence would be “I went to the mall on Monday, and she went to the mall on Sunday.” The words “to the mall” are omitted because they are understood from the context what the speaker is referring to. The word ellipsis comes from the Greek word *élleipsis*, which means “omission” or “falling short.”” (<http://www.literarydevices.com/ellipsis/>; lesedato 03.04.16)

Nils Henrik Smiths roman *Austerrike* (2009) har en hovedperson som er mistenkt for en forbrytelse. Ett av “de grunnleggende motivene i boken er “rystelsen”: Stadig blir fortelleren “satt ut”, han besvimer, eller fornemmer katastrofale ting, gjerne i møte med noe helt tilforlatelig, som når han kommer hjem og overrasker kona: “Då vi kom inn, sto kona mi på kjøkkenet og pussa tennene i utslagsvasken. [...] Eg vart fullstendig sett ut av dette synet.” [...] Kommunikasjonssvikten speiles i teksten, som gjør hyppig bruk av ellipser, altså tegnene [...], slik som i sitatet over.” (*Morgenbladet* 13.–19. november 2009 s. 33)

Emendasjon

Fra latin “emendatio”: “forbedring”. Korrigerer av skrivefeil og lignende i tekster, f.eks. utført av en tekstredaktør som skal gi ut en forfatters samlede verker. Opplagte skrivefeil blir gjerne rettet opp ved nyutgivelsen, enten skrivefeilene er i forfatterens første, eventuelt håndskrevne manus, eller i de tidligere bokutgivelsene. Utgiveren må også ta stilling til hva som skal stå i teksten der det kun finnes

originalmanus, og disse er ufullstendige, har blekkflekker som skjuler noen bokstaver osv.

Emfase

En spesiell vektlegging gjennom trykk i uttalen, eller gjennom en ordrekkefølge som framhever et ord eller setningsledd. Signaliserer at et ord (en en gruppe ord) er spesielt viktig og skal legges tydelig merke til.

“Den amerikanske TV-stjernen Oprah Winfrey har unektelig en av de mest tillitvekkende stemmene i moderne tid. Kroppsspråket hjelper henne. I begynnelsen av setningen luter hun hodet lett bakover. Når hun begynner å snakke, faller hodet langsomt forover, hvilket gir betoning (*emfase*). Hvis du lar hodet falle litt forover i slutten av setningene, vil stemmen følge med og hjelpe deg til å lyde overbevisende. Oprah sier: “This is very important for *America*.” Tenk om hun i stedet hadde gått opp i toneleie på det siste ordet – ville det høres troverdig ut? Prøv selv ved å gå opp i toneleie på det uthevede ordet: “This is very important for *America*.” Oprah hadde med største sannsynlighet ikke vært en av verdens mektigste personer hvis hun hadde snakket på denne måten, og forklaringen er enkel. Hvis du avslutter en setning med å gå opp i toneleie, lyder den som et spørsmål. Den gir et inntrykk av usikkerhet. Særlig hvis det du kommer med er en påstand.” (Eksvärd 2012 s. 34)

Emulator

(_ dataspill) En emulator er et dataprogram som etterligner/simulerer et datasystem slik at f.eks. dataspill fra forskjellige systemer kan spilles. Emulatoren etterligner en bestemt maskinvare (hardware) og utfører de oppgavene som den opprinnelige maskinvaren gjorde.

Emulatoren er et dataprogram som simulerer på f.eks. PCen funksjonene til en annen hardware (Diberder og Diberder 1998 s. 214). Programvaren kan simulere en bestemt dataspillkonsoll (Barnabé 2017 s. 446). Det gjør den ved å gjenskape funksjonene i den opprinnelige programvaren og gjøre dem tilgjengelige i den nye programvaren. Emulatorer må justeres (eller gjøres om til helt nye emulatorer) for hvert nytt maskinvaresystem, fordi forholdet mellom maskinvare og programvare dermed endres.

En emulator kan gjenskape opplevelser fra gamle konsoller på en ny PC (Hebecker 2001 s. 159). Hvis noen f.eks. ønsker å spille et Nintendo-spill på PC, må

vedkommende først bruke en emulator for Nintendo og deretter starte spillet. Emulatorer gjør det mulig å spille f.eks. gamle Atari- og Amiga-spill på PC. Emulatorer gjør det altså mulig med såkalt “retro-gaming” på ny maskinvare.

“Emulation in computers is an answer to the translation problems caused by the great diversity in computer hardware. Because a computer can simulate the operations of any machine, it is possible to write a program that causes a computer from one manufacturer to behave the way a computer from a different manufacturer behaves. Each computer contributes a portion of its resources to emulating another computer, which means that data and programs in a network environment can be shared, thus enriching the network’s computational collective goods.” (Rheingold 1994 s. 211)

Emulatoren *Bleem!* gjorde det mulig å spille Play Station-spill på PC (Wirsig 2003 s. 157).

Noen emulatorer har en lagringsfunksjon (“save function”) som gjør at spilleren kan lagre underveis i spillingen, en funksjon som ikke alltid fantes i original-spillene. Mange nyere spill har derimot lagringstasjoner underveis.

“MAME originally stood for Multiple Arcade Machine Emulator. MAME’s purpose is to preserve decades of software history. As electronic technology continues to rush forward, MAME prevents this important “vintage” software from being lost and forgotten. This is achieved by documenting the hardware and how it functions. The source code to MAME serves as this documentation. The fact that the software is usable serves primarily to validate the accuracy of the documentation (how else can you prove that you have recreated the hardware faithfully?). Over time, MAME absorbed the sister-project MESS (Multi Emulator Super System), so MAME now documents a wide variety of (mostly vintage) computers, video game consoles and calculators, in addition to the arcade video games that were its initial focus.” (<http://www.mame.net/>; lesedato 25.10.16)

Enallage_

(_litterær_praksis) En uvanlig bruk av grammatiske former i en ytring, f.eks. “Kjøp norsk!”

Enchiridion_

(_sjanger) “From the Greek word for “handbook,” a volume of a size that can be easily carried in a person’s hand. In the Christian religious tradition, a manual of devotions (example: Saint Augustine's Enchiridion on Faith, Hope, and Love).” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Encyklika

(_sjanger) “Pave Frans planlegger å utgi et “encyklika” om menneskeskapte klimaendringer til sommeren. Et encyklika er et pavelig dokument til vanlig forbeholdt de helt sentrale teologiske spørsmål.” (*A-magasinet* 30. januar 2015 s. 11)

Pave Leo 13.s encyklika *Aeterni Patris* (1879) gjorde middelalderfilosofen Thomas Aquinas’ filosofi mønstergyldig for pavekirken.

På 1200-tallet forbød den katolske kirken andre enn prester å lese i Bibelen. Dette forbudet varte i prinsippet til langt ut på 1900-tallet. “Sitt første spesielle uttrykk fikk dette i 1943 i pavens encyklika “Divino afflante Spiritu”, hvor alle troende blir tilrådet å lese Bibelen, altså det stikk motsatte av det som koncilvedtaket i Toulouse [i 1229] gikk ut på.” (Eivind Berggrav i *Bibelbølgen: Det Norske Bibelselskap 1954/84* s. 12)

Den franske forfatteren Albert Camus beklaget pavens og pavekirkens taushet under de årene Frankrike var okkupert av nazistene. Naziregimet hadde riktignok blitt fordømt av pave Pius 11. i 1937 i encyklikaen *Med brennende engstelse*, men den gjaldt situasjonen for den katolske kirken i Tyskland. Den neste paven, Pius 12., skal ha holdt seg taus for ikke å gjøre situasjonen for de tyske katolikene enda vanskeligere og for å holde mulighetene åpen for å kunne megle mellom de krigførende partene (Chavanes 1990 s. 164-165).

“Pave Frans har fredag 5. juli sluppet sin første encyklika, et dokument som – passende nok i Troens år – omhandler Tro. Encyklikaen er på 84 sider, og er basert på manuskriptet pave emeritus Benedikt XVI etterlot seg da han offisielt trakk seg fra embetet 28. februar i år. Dette var teksten som opprinnelig skulle avslutte Ratzingers tredelte arbeid om de teologale dyder, etter encyklikaene om kjærlighet (*Deus caritas est*, 2006) og håp (*Spe Salvi*, 2007). Nå utgis den i stedet altså av pave Frans. - Det er en encyklika skrevet med fire hender, for å si det slik, fordi pave Benedikt begynte arbeidet med den og ga det videre til meg, sa paven nylig.” (<http://www.katolsk.no/nyheter/2013/07/her-er-pave-frans-forste-encyklika>; lesedato 16.02.15)

“I Pave Frans’ siste encyklika – som ifølge The Guardian er det mest forbløffende og ambisiøse pavedokumentet de siste 100 årene – oppfordrer han verden til å reagere raskt på klimaproblemene.” (*Ny tid* 20. august 2015 s. 24)

Enjambement

(_litterær_praksis) Fransk for “overskridelse”. Flytende versovergang i et dikt.

Epanalepsis

(_litterær_praksis) Begynnelsen på en setning gjentas i slutten av setningen. Eksempler: “Kongen er død – lenge leve kongen!”, “Historien er vår og folk lager historien” (Salvador Allende).

Eparnothose

(_litterær_praksis) Også kalt “correctio”. Selvkorrigerings, f.eks. ved å si “eller snarere ...”. Innen retorikken anbefales denne språkfiguren for å gi inntrykk av at talen er spontan. Tilhørerne kan så å si følge talerens tankeprosess (Reboul 2009 s. 140).

Ephemera

Trykt (eller skrevet) materiale som tillegges lite varig verdi.

“Ephemera”, fra “the Greek ephemeron, meaning “something short-lived.” The printed materials of everyday life, generally regarded as having little or no permanent value because they are produced in large quantities or in disposable formats for a specific limited use. The category includes ballots, baseball cards, bookmarks, broadsides, bumper stickers, comic books, coupons, fliers, greeting cards, invitations, leaflets, menus, pamphlets, paper toys, performance programs, playbills, postage stamps, postcards, tickets, visiting cards, etc. Ephemeral items are sometimes retained and exhibited for their graphic qualities or for their association with a specific person, event, or activity. [...] Also refers to material of brief currency that has reference value or sufficient literary or historical importance

to merit permanent archival storage, for example, academic course catalogs and schedules, newsletters, staff directories, etc.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

“Established in 1980, The Ephemera Society of America is an association of individuals and collectors who have an interest in the printed materials of everyday life, which are ordinarily short-lived, having little or no permanent value when issued, but which may be worth preserving as examples of cultural history [...] The Society has published Ephemera Journal since 1987 and also issues the quarterly Ephemera Newsletter.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Epifor_

(_litterær_praksis) Gjentakelse av ord i slutten av to eller flere setninger. Eksempel: “Vi må samle all vår styrke. Vi må vise dem styrke. Vi må utøve styrke.”

“Settes det gjentatte leddet sist i flere sammenhenger, kalles fenomenet EPIFOR: “Fillede Unger laa i Veien for ham, Piger og Kjærringer stak Hovederne ud og gloede paa ham, et lidet Kompagni af Gutter, som laa og grov i Stranden, ropte Hurra for ham” (Kielland).” (Dahl 1975 s. 87-88)

Epigon_

Fra gresk “epigonos”: “som er født seinere”. En som etterligner, men med lite selvstendighet og originalitet. En forfatter som skriver en etterligning av et annet verk, eller som generelt mangler originale ideer og en selvstendig skrivestil.

“Når diktere benytter seg av overleverte former, uten å tilføye noe originalt, blir de betraktet som epigoner.” (Gelfert 2010 s. 64)

“Ordet *epigon* kommer af græsk *epigonos* ‘efterkommer’, af *epi-* og *gonos* ‘slægt, afkom’. [...] oprindelig ikke værdiladet, men almindelig betegnelse for en efterkommer; fx i den græske mytologi for de syv kongesønner, der erobrede Theben efter deres fædres forgæves forsøg (se den thebanske sagnkreds), eller for en anset kunstner. Siden begyndelsen af 1800-tallet anvendes begrebet om en kunstner eller digter, som i form eller indhold efterligner det forgangne. Begrebet udvikles som modbillede til geni-æstetikens forestillinger om den frie, skabende originalitet. Som en mattere efterklang opfattedes således digterne i Danmark omkring 1850 efter Adam Oehlenschläger og guldalderen. Først senere – bl.a. i

kraft af litteraturforskningens interesse for indflydelsesforhold mellem store digtere – anvendes epigon om et værks litterære værdi, dvs. i vurderingen af forholdet mellem plagiat og originalitet. I moderne og postmoderne, eklekticistisk kunst og i bevidste kopier som fx Andy Warhols reproduktioner af Marilyn Monroe er epigonforholdet et uomgængeligt udgangspunkt, men kunstneren sætter sig samtidig fri af forbilledets forpligtende autoritet og søger tilbage mod begrebets førromantiske betydning: *Enhver kunstner er epigon*. Den amerikanske litteraturkritiker Harold Bloom har forsøgt at forny betydningen af begrebet epigon i *The Anxiety of Influence, A Theory of Poetry* (1973). Det er ifølge Bloom igennem det ubevidste opgør med en litterær faderskikkelses indflydelse, at en digters “originale” udtryk afgørende bliver præget.” (http://denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litterær_terminologi/epigon; lesedato 02.05.18)

“Epigoneri är påverkan utan ångest.” (Gunnar D. Hansson i *Lyckans berså*, 2008)

I den såkaldte “petrarkismen” i Italia fra 1530-tallet av prøvde en række digtere programmatisk og konsekvent å dikte på lignende måter som Petrarca (Wittschier 1985 s. 81). Denne litteraturen fikk et seriepreg (s. 96). Italieneren Girolamo Ruscelli ga i 1559 ut boka *Rimario* (originaltittelen er egentlig svært lang), som inneholder en rimordbok over dikteren Francesco Petrarca's rim. Dette gjorde det lettere å imitere Petrarca for de mange som hadde han som sitt store lyriske forbilde og som var epigoner. Petrarca selv var ikke fremmed for i et par av sine bøker å gi lesere råd om hvordan de burde dikte, samtidig som slike forklaringer utdypet lesernes forståelse av diktene hans (Fiorato og Margolin 1989 s. 347).

Den engelske forfatteren Sophia Lees roman *The Recess* (1783-85) ble en “phenomenal success [...] its sensational storyline, and its unique combination of gothic, sentimental, and historical features made it a prime candidate for imitation, and in the two decades following its publication a number of *Recess* knock-offs appeared on the shelves of the circulating library. Lee's most direct imitators borrow at times her characters, mode of narration, and fundamental narrative premise, and even echo her language quite closely. Rosetta Ballin's *The Statue Room* (1790), for example, borrows the *Recess*'s villain Queen Elizabeth, while A. Kendall's *Tales of the Abbey* (1800) features one of its two love interests, the Earl of Essex. F. C. Patrick's *The Jesuit* (1799) goes even further, borrowing a cast of characters wholesale from *The Recess*, including Elizabeth, Mary, the Earl of Leicester, and the Duke of Norfolk, while simultaneously adopting Lee's epistolary mode of narration. Lee's imitators usually include some close variation on her novel's premise of a secret (and fictional) child of a real historical figure, which Lee in turn borrowed from Prévost's *Cleveland*.” (Anne H. Stevens i https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230275300_3; lesedato 20.09.22)

“Agnes Musgrave's *Cicely; or, the Rose of Raby* (1796) is perhaps the most blatant copy of *The Recess*. Like that novel, *Cicely* purports to be a packet of discovered letters that an ‘editor’ has modernized. In the introduction, Musgrave

mimics Lee's gestures of uncertainty from her advertisement. Musgrave speculates on the authenticity of her packet of letters, comparing them to both romance and history: 'True, it speaks of many things mentioned by our Histories, yet such an air of romance hangs over it, and so many strange adventures are intermingled, I know not what to believe' (n.p.). Similarly, Lee's advertisement mentions both the probability and the romance of the papers she's discovered: 'A wonderful coincidence of events stamps the narration at least with probability, and the reign of Elizabeth was that of romance. If this Lady was not the child of fancy, her fate can hardly be paralleled' (5). The opening of Musgrave's novel also echoes Lee. Musgrave's narrator begins by explaining her hesitancy to share her life story with her friend: 'Had it been possible to have refused a request made by Matilda Lumley, I would have done so, when my beloved friend, at parting, begged me to gratify her fond curiosity, by giving a regular detail of a life she was conscious had been chequered by many a scene, as strange as various' (1). Lee's novel opens similarly, though in a more elevated tone of sentimentality: 'Oh! why then, too generous friend, require me to live over my misfortunes? ... Alas! your partial affection demands a memorial which calls back to being all the sad images buried in my bosom, and opens anew every vein of my heart' (7). But even imitations as blatant as Musgrave's could succeed in the age of the circulating library: *Cicely* went into four editions by 1831 (Blakey 61). Lee's popularity certainly bred imitations" (Anne H. Stevens i https://link.springer.com/chapter/10.1057/97802300275300_3; lesedato 20.09.22).

“Etter Goethe og Hegel led mange generasjoner av epigon-komplekset” (Meyer m.fl. 1973 s. 291), dvs. de etterlignet geniene og fulgte tett i deres fotspor.

Italieneren Francesco Domenico Guerrazzi levde omtrent samtidig med den britiske dikteren lord Byron og var en stor beundrer av hans verk. Guerrazzi var en Byron-epigon: “an epigone who carried to extremes his model, Byron, thereby turning him into caricature. In Guerrazzi's works everything is gloomy, nature is menacing, God is a merciless tyrant, life is blasphemy, tenderness is banned, and sentimental life is morbid, threatening and often tinged with sadism. As such he created the ‘Satanic’ form of Byronism and the cult of this aspect of Byron in Italy. As poet as much as political model for the poets of Italy's ‘Second Romanticism’ and the *Scapigliatura*, Guerrazzi was to exert a significant influence through his assimilation of the more ‘dangerous’ ideas and images of Byron. Guerrazzi was aware that his ambitions were greater than his skill, as he noted in his memoirs: ‘I feel I am performing a tragedy of Alfieri's with puppets.’ As Mario Praz rightly noted, Guerrazzi had a lifelong interest in repellent and filthy facts ‘that he relished parading with the heavy sarcasm of a moralist’ ” (Cardwell 2004a s. 91-92).

Den amerikanske filmregissøren Brian De Palma har ofte blitt kalt en Hitchcock-epigon (ifølge Winter 2010 s. 84).

Forfatteren Jon Fosse fortalte i et intervju: “Eg ser meg sjølv att både i andres prosa, poesi og dramatik. Og det mest tåpelege av alt: også i intervju. Folk seier det same eg har sagt i tju år. Og framstiller det som om det var soge av eige bryst. Eg tenkjer at alt talent har med evna til å etterlikna å gjera. [...] På gymnaset skreiv eg ein roman som var Vesaas att og fram, reinspikka epigoneri. [...] Men den største og verste epigonen eg har lese, klarte til og med å få nobelprisen. Halldór Laxness er Hamsun-epigon, ikkje anna. Heilt skjønneleg at han hata Noreg, og særleg nynorsken. Elles finst det ein heil litteratur av Hamsun-epigonar, og av Ibsen-epigonar.” (*Morgenbladet* 23.–29. mai 2014 s. 51)

Den franske forfatteren Michel Houellebecq sa i et intervju at en “forfatters etterliv handler om hvor mange epigoner han får, hvor mange som skriver i den retning, skole eller stil han skapte. - Derfor følger jeg godt med på mine etterfølgere. [...] roser også Houellebecq vertslandet. For dets litteratur (“Kaspar Colling Nielsen liker jeg. I Frankrike kalles han den danske Houellebecq”).” (Ane Farsethås i *Morgenbladet* 30. august–5. september 2019 s. 9)

Den irske forfatteren Lucinda Riley (som bl.a. har skrevet romanen *Orkideens hemmelighet*, på norsk 2011) “har åpenbart satt seg fore å surfe på Kate Mortons romansuksesser der oppskriften er et forfallent hus, en grusom hemmelighet og en kvinne fra nåtiden som begynner å nøste opp en historie fra fortiden som tilslutt også involverer hennes eget liv. En fortellerteknikk som langt på vei er blitt en ny episk mal.” (*Dagbladet* 25. juli 2011 s. 63)

Noen forfattere utvikler seg så lite at de har vært kalt epigoner av seg selv (Neuhaus og Holzner 2007 s. 555).

Epilog

“A part added as a conclusion at the close of a literary work, for example, the statement of the moral at the end of a fable. [...] The term also refers to the final section of a speech, also called the peroration, and to a brief speech delivered at the end of a dramatic performance, requesting the approval of audience and critics.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Episk_ursituasjon

Den episke ursituasjon forekommer daglig for nesten alle mennesker – hver gang det fortelles noe der forteller og tilhører er til stede samtidig og fysisk. Situasjonen

er stadig ny, men har likevel et urgammelt preg fordi den er uten et teknisk medium mellom forteller og tilhører.

Epistel

(_sjanger) Fra et gresk ord for “å sende til noen”. En epistel var i utgangspunktet et brev beregnet for offentligheten. Tradisjonelt brukt om et litterært verk i form av brevlignende tekster, ofte skrevet på vers. I moderne tid brukt om kåserilignende prosatekster.

“A composition in poetry or prose written in the form of a letter so elegant in style that it is considered a literary work worthy of publication, for example, the epistles of Cicero, Horace, Ovid, and Pliny” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05).

Epistler har tradisjonelt vært “easy and elegant poems of manners and society.” (Jump 1974 s. 6)

Eksempler:

Horats: *Epistler* (1. århundre f.Kr.)

Ludvig Holberg: *Epistler* (1748-54; flere bind). Holberg skrev ca. 440 epistler.

Jens Bjørneboe: “På barndommens lekeplasser” (1953)

I middelalderen skrev spanjolene Hernando del Pulgar og Diego de Valera epistler som er forløpere for essaysjangeren (Strosetzki 1996 s. 33).

“Heroiden er en slags epistel på vers, ført i pennen av en berømt litterær eller historisk person, fortrinnsvis en kvinne.” (professor Liv Bliksrud i *Bokvennen* nr. 1 i 1997 s. 38)

André Bjerke skrev diktet “Rim-epistel til Nils Kjær” (1942).

Arild Nyquists *Fra Lofoten til Cap Ferrat: Epistler* (1996) handler om opplevelser “fra forskjellige geografiske områder: Lofoten, Frankrike og Oslo. Epistlene handler først og fremst om å være underveis i livet, både mentalt og psykisk. Gjennom små morsomme episoder og store skjellsettende opplevelser trer det frem et bilde av et menneske og en verdensanskuelse som kaller på smil og tårer, gjenkjennelse og undring.” (<https://deichman.no/utgivelse/p49a7ceae75bc19398276951ac4b0a21f>; lesedato 19.09.23)

Epitet

Et “smykkende” adjektiv i en litterær tekst. Mye brukt i f.eks. Homers epos.

“From the Greek word epitheton, meaning “something added.” A descriptive name or unofficial title expressing an important quality or attribute, usually added to distinguish a person (William the Conqueror), epoch (Age of Enlightenment), or thing (John Knox cap) from others of the same name or class. In library cataloging, the epithet follows the personal name in the heading under which an item is cataloged (example: John, the Baptist). In the case of royalty, popes, etc., a cross-reference is made from the name with epithet to the official heading consisting of name and title. Also, a descriptive term or phrase used as a substitute for the name or title of a person, as in The Great Emancipator for President Abraham Lincoln. The use of epithets is common in ancient Egyptian inscriptions. In biological nomenclature, each organism is given two names – a genus name, always capitalized, and a species name in lowercase, also known as a species epithet. In the example *Escherichia coli* (the name of a common bacterial species), *Escherichia* is the genus name and *coli* the species epithet.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

I kristne middelaldertekster fikk Kristus bl.a. epitetene “rex” (konge), “pax” (fred), “lex” (lov) og “lux” (lys). Dette var særlig vanlig i spanske håndskrifter fra tidlig middelalder (Ernst 1991 s. 505 og 536). De fire begrepene tilsvarte ifølge forfatterne de fire endene av Jesu kors, samtidig som ordavslutningene på X ligner et kors. De fire ordene har også en rim-lignende likhet.

Epitrope

(_litterær_praksis) Et retorisk grep der man later som om man tillater en annen person å si eller gjøre noe sjokkerende, for å signalisere at denne personen er i stand til det. “Sjener deg ikke, bare bland inn min kones familie!” (Reboul 2009 s. 238). En type ironi.

Epizeuxis

(_litterær_praksis) En umiddelbar gjentakelse av ett eller flere ord i en tekst. Eksempel: “Langsomt, langsomt snek han seg framover”, “Politikerne prater, prater og prater, uten å gjøre noe med problemet”.

“Et element som GJENTAGELSEN har impresjonismen felles med den folkelige stil: “et langt, langt Stykke” (Asbjørnsen), “Skræmeleg, skræmeleg var Guds Visdom” (Garborg), “de mørke-, mørkebrune øine” (Kinck). Gjntagelsens funksjon er å dvele ved og framheve et bestemt aspekt i skildringen. Den enkle typen gjentakelse som er demonstrert her, kalles EPIZEUKSIS.” (Dahl 1975 s. 87)

Epyllion

(_sjanger, _skjønnlitteratur) Et forholdsvis kort epos. To eksempler fra antikken er den anonyme *Froskemusekrigen* (en eposparodi) og Kallimakos’ *Hekale*.

Den engelske renessansedikteren Christopher Marlowes “Hero and Leander” (publisert posthumt i 1598) har blitt oppfattet som en epyllion (Leech 1964).

“The word (from the Greek, ‘little epic’) was first used in the 19th century to describe classical poems that told a story whose subject was love, with mythological allusions and at least one major digression. The tradition dated from the time of Theocritus (d.250 BC); *Peleus and Thetis* by Catullus (d.c.54 BC) is a late Roman example. The term became applied to post-classical literature, especially the erotic treatment of mythological narratives in Renaissance poetry. Shakespeare’s *Venus and Adonis* and Marlowe’s *Hero and Leander* are major English examples. Thomas Lodge’s *Scillaes Metamorphosis* (1589) and Francis Beaumont’s *Salmacis and Hermaphroditus* (1602) minor ones. Source: *The Cambridge Guide to Literature in English*. Ian Ousby, Ed. Cambridge, Cambridge University Press, 1998. 67.” (<http://www.luminarium.org/encyclopedia/epyllion.htm>; lesedato 19.01.12)

Erklæring

(_sjanger) F.eks. en menneskerettighetserklæring eller uavhengighetserklæring.

Errata

(_sjanger) En liste eller et kort vedlagt en bok der trykkfeil blir påpekt og korrekt tekst oppgitt. Korrekturseddel lagt inn i en bok og der leseren får opplyst om betydelige feil gjort under trykkingen og korrekturtabber, f.eks. slik: “Ved en beklagelig feil har s. 146 og s. 147 byttet plass. Årstallet 1891 på s. 162 skal være 1791.”

“The plural of erratum. Errors discovered after a book or periodical has gone to press but before it is distributed, brought to the reader’s attention by the insertion of a list of corrections, separately printed on a small piece of paper known as an errata slip, usually tipped in at the beginning of the text or in the front matter. Synonymous with corrigenda.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Ettersensur

(_maktpraksis) Beslaglegging av bøker og annet publisert materiale som allerede er offentliggjort.

Eufemisme

(_litterær_praksis) Et “underdrivende”, formildende eller skånende språklig uttrykk. Eksempel: “Å gå fra oss” for “å dø”.

Ofte brukes eufemismer på grunn av sosiale innskrenkninger og tabuer, f.eks. for å respektere andres sorg og være sensitiv med andre følsomme, ømtålelige temaer (Peyrouet 1994 s. 72).

Evangelium

(_sjanger) “Det greske ordet “Evangelion” betyr budskap, men kom til å betegne den litterære genre som handler om Jesu liv, ord, død og oppstandelse, skriftlige fremstillinger av Jesu liv og lære fra personer knyttet til ham som øyenvitner, eller deres disipler. Justin Martyr (ca. 150) forteller oss at Markus’ evangelium fikk autoritet basert på at han var tolk for Peters forkynnelse i Roma. Lukas var knyttet til Paulus. Johannesevangeliet hadde likevel vansker med å bli anerkjent fordi det hadde en språkform og bilder som var vanlig blant gnostiske kjettergrupper. Mange menigheter kjente bare ett evangelium. Ebjonittene, en fattig jødekristen menighet

øst for Palestina kjente bare Matteus (ifølge kirkefaderen Ireneus). Kjetteren Markion og hans særmenighet i Roma brukte bare Lukas, i en utgave der det jødiske element var borte. Noen prøvde å skrive nye evangelier. Petersevangeliet (ca. 150) ble ikke akseptert som apostolisk. Men det ble brukt et Peters evangelium i Syria omkring år 200 i en menighet – det ble forbudt av biskop Serapion. Det har et antijødisk preg, med et doketisk (= Jesus er ikke sant menneske) Kristus-bilde, og en kopi ble funnet i Egypt på slutten av 1800-tallet.” (Odd Arne Joø i http://home.online.no/~baerbapt/preken/Den_kristne_kanon.htm; lesedato 16.08.05)

Matteus-, Markus- og Lukas-evangeliet kalles “synoptiske” fordi de ofte har blitt trykket slik at tekster fra hver av dem står på samme bokside, for at leseren skal kunne sammenligne det de skriver (Balpe og Magné 1991 s. 99).

Den franske forfatteren (og grevinnen) Sophie de Ségur ga i 1866 ut romanen *En bestemors evangelium*, der bestemoren forteller sine barnebarn om Jesu liv, og der barna stadig stiller spørsmål til henne.

Exemplum

(_sjanger) “A story or anecdote told to illustrate a moral point, especially in the context of a sermon given by a medieval preacher. An exemplum differs from a parable in having the moral stated at the beginning, rather than the end. It is also presumed to be based on actual events. Plural: exempla.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Explicit

“An abbreviation of the Latin phrase *Explicitus est liber*, meaning “the book is unrolled to the end.” Originally used to signify the end of a text written on a continuous papyrus or parchment scroll or volumen, the expression continued to be used in codex manuscripts and early printed books to indicate the end of the work or the conclusion of one of its major divisions [...] The explicit sometimes included the author’s name and title of work but more often the place and date of production/publication and name of printer.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>